

Interferenciák

Sok fesztiválon jártam pályafutásom alatt, Európától az amerikai kontinenseken és Ázsián keresztül Ausztráliáig. Ezek nagyjából egyformák voltak számomra. Repülés-megérkezés-adaptálódás az időeltolódáshoz, a tengerszinti magassághoz-készülődés-előadás(ok)-repülés vissza.

Ezek mind nagyon jól megszervezett, kitűnő fesztiválok voltak...

De ez más: évforduló! A kolozsvári magyar színjátszás 215 éves.

Kolozsvárt otthon éreztem magam. Mintha mindenki ismerős lenne. Kedves, mosolygós arcok. Ünnepi hangulat. Minden este!

HOSSZÚ PÉNTEK – Egyszer már láttam az előadást. Akkor nem tudtam igazán kiértékelni, kommentálni a látottakat. Most sincs szándékomban kritikát írni. De sokkal nagyobb hatással volt rám, mint első alkalommal. Az előadás kilenc(!) nap alatt készült el! Nem tudom az okát, miért. Nem is kérdeztem, de éreztem az idő hiányát. Remek koncepció. Remek színészek... és mégis hiányérzetem volt. Nagyon sok mozgás, tánc jellemezte az előadást (Vava Ștefănescu munkája). Amellett egy óriási monológ az egész Dimény Áron tolmácsolásában, de a történetet a kar (mint a másik főszereplő) keltette életre, szinte szöveg nélkül. Azt hiszem, éppen ehhez hiányzott az idő! Mert egy szinte csak mozgásból álló produkció nagyon időigényes. Már csak azért is, hogy elkerüljük a sablonokat a táncokban és a mozgásban, az „első labdákat”, vagyis ötleteket, amelyek jók lehetnek, de mindig meg kell őket kérdőjelezni, hogy biztosan megállják helyüket. Erre kilenc nap – ezt tapasztalatból mondom – sajnos nem elég.

No, de eltelt majd egy év azóta, hogy először láttam. Bizony, hogy a helyükre kerültek a dolgok, és nemcsak a helyükre, hanem biztossá, pontossá váltak. Hatalmas energiát sugározva felénk, amiért nagyon hálás volt az a közönség.

EMLÉKEZNI FOGOK MINDNYÁJATOKRA – Mintegy összegző gondolatként cseng egybe az előbb mondottakkal a madridi együttes (Te-

atro de la Abadía) előadásának címe. Gondolom, a közönségnek is ez jutott eszébe a tapsvihar és ováció közben! Hát igen. Ezért csinálja az ember... Sikerélmény, katarzis... Amikor ott áll a Művész a színpadon, és élvezi a megérdemelt jutalmat, már nem lényeges, hogy vannak-e esetleg hibái az előadásnak, hogy valójában nincs igazán új, még nem látott gondolat vagy koncepció. A kolozsvári közönségnek mégis új élményt jelentett az előadás. Főleg őszintesége, magas fokú professzionalizmusa és közvetlensége miatt, mert szinte dialogizált a közönséggel. S mert egy kicsit egzotikus volt... Erről is beszélt többek között Anna Vallés, a rendező: „Egy új előadás létrehozásakor inkább a formára és a hangvételre vonatkozó gondolatokkal foglalkozom... a szerepjátszás súlya olyan konkrét elvárásként nehezedik a színházra, ami engem nem érdekel... nem konkrét egyéneket akarok bemutatni, magát az egyént szeretném megmutatni.”

Ehhez rengeteg improvizáció szükséges, és ezt nemcsak én mondom, hanem a krakkói *Molière* rendezője, Mikolaj Grabowski is: „az improvizáció a mi alapszabályunk”. De ne menjek túl messzire, Nagy József munkája is ezen alapszik, talán ezért volt az Újvidéki Színház 1983-as *Godot*-előadása is olyan amilyen, mert rengeteget improvizáltunk.

GIANNI SCHICCHI – Elállt a lélegzetem, amikor megnéztem Puccini operáját Silviu Purcărete rendezésében és két operaénekes kivételével a Magyar Társulat színészeivel. Akik végigénekelték az operát! Mi van?! Mondtam, hát ez... ez..., és itt áll meg az ütő bennem. Mit mondani erre? Színészek operaáriákat énekelnek... Hát nem tudom, legszívesebben bezárnám a „boltot”, és a tengerbe dobnám a kulcsot. Nagy Józsefnek is volt egyszer egy terve, hogy a Lyoni Operában megrendezi a *Don Giovanni*t velünk, a Jel színészeivel, táncosaival, de profi *operaénekesekkel*. Mi ugrabugrálunk, ahogy szoktunk, ők meg éneklék az ariákat...

De ezek a kolozsvári kollégák úgy énekeltek, mint a profik!

Mert voltak a hetvenes években a nagy román rendezők, akik világhírű színházat tudtak csinálni, persze nem olyat, mint a nyolcvanas évek közepén Ristić (pfuj!) Szabadkán, hanem valóban világszerte elismert előadásokat. Ciulei, Penciulescu, Şerban...

Nos, ezek visszatértek hazájukba, és ott folytatták, ahol egykor abba hagyták, már ami a minőséget illeti.

Igy tett Andrei Şerban is a magyar társulattal.

VÁNYA BÁCSI – Kérem szépen... nem könnyű – anélkül, hogy szerénytelennek tűnjek – meglepni engem a színházban, majd negyvenöt éve foglalkozom vele... Şerban úrnak mégis sikerült.

Hogyan válhat lényegesebbé a játék egy színházban, mint bármi más?! Úgy, hogy mindent megfordítunk. Aha! Mondhatnánk mi, „vájtfülűek”, közönséget a színpadra, színészeket a nézőtérre! De egy hatalmas színházat

úgy bejátszani, hogy egy adott pillanatban ne váljon lényegessé a funkciója...?! Kb. kilencvenen szorongtunk a proscéniumon elhelyezett padokon, székeken. A középső bejáraton belépve ballagtunk a helyünkre a nézőtéren keresztül. A színészek titokzatos mosollyal az arcukon szétszóródva a nézőtéren, még a balkonon is, sőt a közönség között elhelyezkedve lezserkedtek, mintha nem is előadás kezdődne! Bogdán Zsolt (Asztrov) cinkos mosollyal rám kacsint... Akkor értettem meg – miután a felvonások alatt bejártuk az egész színpadot, ide-oda forgatva székeinket –, hogy itt bizony színház folyik. Nem is akármilyen! Vállalva annak mibenlétét, megmutatva, hogy játék az, amit látunk. De mégis belefeledkezünk ebbe a játékba, részei leszünk az előadásnak, nem azért, mert lefröcskölnek vízzel, sárral, hanem mert magába szippant ez a világ, magával ragad a színészi játék.

Nagyon nehéz színházat csinálni. Nem véletlen, hogy Peter Brook is éveken keresztül *keresi* a színházat, az utat... Sok tévelygéssel, bizonytalansággal jár ez a kutatás, mégis az ilyen nagyszerű színházi pillanatok oázist jelenthetnek számunkra, ahol megpihenhetünk, erőt gyűjthetünk a további botladozásunkhoz. Nagy élmény volt!

TILTOTT SZERELMEK KERTJE – Amerika! Amerika! Ez az előadás is bizonyítja, hogy Európa mennyire rányomja bélyegét a tengerentúliak művészetére. A technikák ugyan váltakoztak Yolande Snaith koreográfiájában, de nem különbözött az európai kortárs táncprodukcióktól. Sajnos, semmiben. Talán a legérdekesebb, ha élőben táncolják, *szakmai* szempontból a vetített Abroszkert lett volna. De a szakmai mellett van egy másik szempont is, az *emberi*. Sohasem fogom elfelejteni az előadás utolsó részét, melynek koreográfiája, igaz, „sablonos volt”, ám igen nehéz meghatározni a sablon fogalmát a táncban. Nincs olyan mozdulat, amelyet ne találtak volna már ki. Az a rengeteg táncegyüttes Európában és a világon már minden lehetséges mozdulatot kipróbált. Akkor miről van szó?! – kérdezhetjük. Filozofálgathatunk a mozdulat esztétikájáról, a tökéletes gesztusokról. Arról, hogyan szóljanak hozzánk ezek az előadások, hogy olyan élményt – ha kell, intellektuálisat is – nyújtsanak a nézőknek, mint a drámai, az operaszínházak? Vagy a zene!

És egyszer csak a produkció elérkezik egy pillanathoz, amikor összeszorul a torkom, könnyek jelennek meg a szememben, megjelenik előttem az ember megmagyarázhatatlan kegyetlensége fajtánk legártatlanabbjai, a gyermekek iránt! Látom magam előtt a magára maradt gyereket a koncentrációs táborban, vagy a csecsen főváros kiégett terén a magányosan sírdogáló fiúcskát, aki kétségbeesve magyarázza a katonának, hogy itt lakik, van címe, van nagyapja, van létjogosultsága... Vagy az édesanyát, aki karjaiban tartja szétzaggatott gyermekét, és sírva könyörög segítségért a hátat fordító idegen, állig fölfegyverzett katonától. S mindezt egyszerűen, sokak szerint banális megoldással közlik: hófehér babákból piros szalagokat húznak ki. S akkor

arra gondolok, szabad-e hátat fordítani? Bárhol? Bárminek? Szerintem nem! Mert például elszalaszthatjuk az ilyen színházi pillanatot – amikor elgondolkozhatunk magunkról, a világról, amelyben élünk –, legyen az bármennyire is sablonos.

Köszönet a San Diegó-i együttesnek ezért a pillanatért. Lehet, hogy ezek a gondolatok másokban fel sem tűntek, de engem megerősítettek hitemben!

A KONYHA – A Théâtre Tattoo-t (Tetovált Színház) ismertem korábbról. Toulouse-i, francia színház lévén, többször találkozhattunk. Miért a konyharól szól az előadás? – kérdezték többen is Materic úrtól a másnap délelőtti beszélgetésen, amelyet mindig Visky András, a fesztivál egyik szervezője és a színház dramaturgja vezetett. Itt jegyezném meg, közvetlenek, vidámak voltak ezek a beszélgetések. Minden nyelven (talán legkevésbé magyarul, bár fordítás volt) folyt a beszélgetés, és néha nagy derűtségre gerjedt a közönség, mert András nyelve meg-megbotlott, és úgy folytatta a beszédjét magyarul, hogy észre sem vette! Ez a vidámság kísérte végig a fesztivált. Eltörlődtek a nyelvi, etnikai és vallási korlátok.

De maradt a kérdés: miért konyha? Materic válasza: „Azzal, hogy mindennapi életünk színházából, a konyhából merítettem az előadás alapgondolatát, az volt a célom, hogy elemeire bontsam a cselekvésből-képekből, zenéből-zajból és szavakból összetevődő színházi nyelvet.”

Tom Service írja a *The Guardian*-ben: „Káprázatos fordulatok vannak Materic rendezésében. Valaki felroppen a színpad háttérben. Egy pár vitája kecses akrobatikus táncá alakul át, az előadás átalakítja a hétköznapi gesztusokat, briliáns szürrealista pillanatai vannak...”

Reggelizés, újságolvasás, gyereknevelés, háború, béke, öröm, bánat jelenik meg előttünk egy olyan lehetséges idősíkban, amelybe bármikor belekerülhetünk, vagy már benne is vagyunk, csak nem vesszük észre.